

Administrativne ideje o osnivanju, osnivanje Veterinarskog fakulteta u Zagrebu, njegova gradnja i početni problemi u radu



Administrative ideas regarding the foundation of the Veterinary Faculty of the University of Zagreb, its building, and initial problems in its work

Džaja, P.

Sažetak

60

O ideja o osnivanju veterinarske škole na našim prostorima potječe još iz 1806. godine. Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo 1844. godine pokreće inicijativu o osnivanju veterinarskog učilišta u Zagrebu, isto se predlaže i 1850. na općoj skupštini liječnika. Većina županija 1856. godine traži ustrojenje veterinarske škole u Zagrebu. Hrvatski sabor 28. studenoga 1861. traži uređenje primaljskog i veterinarskog zavoda, dok se 8. travnja 1869. traži od Medicinskog fakulteta da se osnuju učiteljske stolice za primaljstvo i veterinarstvo. Hrvatskom je saboru 11. svibnja 1888. dan je podnesak o potrebi osnivanja medicinskog fakulteta na kojemu se trebaju podići Zavod za životinjske zarazne bolesti i veterinarsko redarstvo. Uredbom od 31. kolovoza 1919. formirana je škola i izrađen nacrt Naredbe. Ukazom kralja Aleksandra 7. prosinca 1924. Visoka veterinarska škola u Zagrebu pretvara se u Veterinarski fakultet koji će iz Savske ceste biti preseljen u Heinzelovu 55 u Zagrebu.

Ključne riječi: Veterinarski fakultet u Zagrebu, osnivanje, gradnja, problemi u radu

Abstract

The idea to found a veterinary school in the region of southwest Europe originated in the year 1806. In 1844 the Croatian-Slavonian Economic Society issued an initiative to establish a veterinary college in Zagreb and in 1850 at the General Council of Physicians/Medical Doctors the foundation of veterinary college in Zagreb was proposed. In 1856 most of the districts requested the establishment of a veterinary college in Zagreb and by November 28, 1861 the Croatian State Assembly also demanded the organization of an obstetrics and veterinary department. Later, on April 8, 1869 the medical faculty was asked to found a teaching department for obstetrics and veterinary medicine. Thus by May 11, 1888 the Croatian State Assembly received a request for the establishment of a medical faculty which should also include the organization of a Department for Infectious Diseases of Animals, and veterinary medical officers/inspectors. By a regulation of August 31, 1919 the school was established and a Draft Order was drawn up. By order of King Alexander on December 7, 1924. The Veterinary College in Zagreb became the Veterinary Faculty, initially located in Savska cesta and it later moved to Heinzelova 55 in Zagreb.

Ključne riječi: Veterinary Faculty in Zagreb, foundation, building, working problems

Dr. sc. Petar DŽAJA, dr. med. vet., redoviti profesor u trajnom zvanju, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dopisni autor: dzaja@vef.hr

Vincenzo Dandolo (1758. – 1829.) kao generalni providur Dalmacije pretvorio je zadarsku gimnaziju u licej kao jezgru budućega zadarskog sveučilišta. On je u svom dopisu Napoleonu od 24. listopada 1806. pisao da bi bilo dobro da u gradu Zadru bude licej u kojemu bi se, među ostalim, učilo i veterinarstvo (Radačić, 1973.). Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo pokreće inicijativu osnivanja veterinarskog učilišta u Zagrebu 1844. godine, a na općoj skupštini liječnika Hrvatske i Slavonije 1850. godine predloženo je osnivanje teoretskog i praktičnog učilišta za veterinare. Već 1856. Zagrebačka, Požeška, Osječka, Varaždinska županija i grad Zagreb šalju predstavke namjesništvu u Zagrebu u kojima traži ustrojenje veterinarske škole u Zagrebu, dok se Riječka županija s navedenim prijedlogom nije složila. Hrvatski je sabor 28. studenoga 1861. donio članak C II kojim je zaključeno da se pravoslavna akademija upotpuni osnutkom još triju profesura za Pravni, triju za Filozofski fakultet te uređenje Primaljskog i Veterinarskog zavoda. Od 8. travnja 1869. taj je članak sankcioniran, a u čl. 3 stajalo je da se od liječničkog fakulteta imaju oživotvoriti učiteljske stolice za primaljstvo i veterinarstvo. Akademski senat Sveučilišta u Zagrebu 11. svibnja 1888. uputio je Hrvatskom saboru podnesak da se osnuje Medicinski fakultet u kojemu se trebaju podići Zavod za životinjske zarazne bolesti i veterinarsko redarstvo. Na prvoj sjednici odbora 25. studenoga 1918. kao član Hrvatsko-slavonskog društva veterinara prof. Podaubsky obrazlaže po-

trebu osnivanja veterinarskog fakulteta u Zagrebu. Taj je prijedlog upućen Narodnom vijeću, a predsjednik Njemčić predao je njegov prijepis dr. Živku Petričiću, povjereniku za narodno gospodarstvo u vladi Narodnog vijeća i tadašnjem nadzorniku zemaljskog veterinarstva dr. Ljevačiću. Na godišnjoj skupštini Hrvatsko-slavonskog veterinarskog društva 15. studenoga 1918. osnovan je odbor za osnivanje Visoke veterinarske škole. Nakon što je Narodno vijeće primilo prijedlog, odbor je povjerio Stjepanu Plasaju da izradi Nacrt zakonske osnove za ustrojenje visoke škole u državi SHS o kojemu se raspravljalo na odborskoj sjednici 15. prosinca 1918. godine. Istoga dana primila ga je glavna skupština nakon čega ga je odbor predao Povjerenstvu za prosvjetu i vjere na rješavanje. Hrvatsko-slavonsko veterinarsko društvo 21. prosinca 1918. imenovalo je svojim izaslanicima E. Podaubskog, dr. Gabreka i S. Plasaja. Narodno je vijeće 12. veljače 1919. vratilo nacrt zakonske osnove za ustrojenje Veterinarske škole uz neke promjene, i o njemu se ponovno raspravljalo 25. veljače 1919. godine. Uredbom od 31. kolovoza 1919. osnovana je škola i izrađen je Nacrt Naredbe. Iako nije bila ozakonjena, škola se te Naredbe pridržavala sve do Naredbe Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju, Odjeljenja za prosvjetu i vjere od 1. rujna 1922. kojom se privremeno izdao naučni rad, naučna osnova i ispitni propisi za državne i strogi ispit. Dana 3. prosinca 1919. održana je konstituirajuća skupština na kojoj je osnovan Klub studenata veterine. U škol-



Slika 1. Zgrade Klinika Veterinarskog fakulteta u Savskoj cesti

skoj godini 1921./22. skromno su opremljeni Zavod za histologiju i embriologiju, Zavod za fiziologiju te Zavod za zarazne bolesti i mikrobiologiju, a sljedeće školske godine otvorene su Klinika za unutrašnje bolesti kopitara i mesojeda te Kirurška klinika i Poliklinika (Rapić, 1969.). Tada su studenti slušali 21 obvezni i 3 neobvezna predmeta. Sljedeće su godine studenti slušali 25 obveznih predmeta i 3 neobvezna predmeta, a bilo je 14 zavoda (Anonymous, 1923.). Ukazom kralja Aleksandra 7. prosinca 1924. Visoka veterinarska škola u Zagrebu pretvara se u Veterinarski fakultet (Anonymous, 1924.). Uredbom iz 1936. godine studenti su slušali 38 obveznih predmeta i 11 neobveznih predmeta (Anonymous, 1936.). Od 1954. godine bila su 23 obvezna predmeta i 3 neobvezna. Danas, prema bolonjskom sustavu, studenti slušaju 63 obvezna i 70 izbornih predmeta, od čega je 8 obveznih izbornih predmeta.

Vratimo se Potkivačkoj školi koju mnogi smatraju začetnicom Veterinarskoga fakulteta iako je ona djelovala sve do 1962. godine. Sredinom 19. stoljeća počela je akcija osnivanja takve škole u Hrvatskoj i Slavoniji zbog čega Hrvatsko-slavonsko namjesništvo 15. listopada 1856. g. zajedničkom ministru unutarnjih poslova u Beču upućuje predstavku u kojoj traži osnivanje potkivačkog tečaja. Prvi za ovo bili su referent za konjogojstvo pri zemaljskoj vladi, konjički kapetan Alfons Komposcht, i veterinar Josip Černy, uz obrazloženje da u Hrvatskoj i Slavoniji ima oko 250 000 konja vrijednosti oko 50 tisuća kruna te da se ta vrijednost zbog lošeg potkivanja smanjuje za dobrih 10%. Osnivanje je potpomogao i šef veterinarstva u Hrvatskoj dr. Radoslav Krištof. Hrvatsko-slavonska zemaljska vlada 19. prosinca 1885. izdaje naredbu za *ustroj tečaja za obuku u potkivanju životinja*, dajući joj 9000 kruna za nabavu namještaja i učila, a već 29. svibnja 1886. donosi Pravila zemaljskog naukovanja tečaja za naobrazbu u potkivanju u Zagrebu te 27. kolovoza 1897. i Ustrojni statut Hrvatsko-slavonske potkivačke škole (Vukelić i Rapić, 1965.). Naredba o osnivanju općinskih veterinarskih zaklada od 23. siječnja 1887. propisivala je da su općine dužne osnivati zaklade iz kojih bi se financiralo školovanje potkivača iz pojedinih općina (Anonymous, 1922.). Vlada je 7. ožujka 1889. izdala naredbu kojom se potkivanje proglašuje posebnim obrtom, a mogu ga obavljati samo osobe koje su završile javnu potkivačku školu. Iste je godine posebnom naredbom od 27. lipnja 1889. vlada kotarskim veterinarima naredila da redovito nadziru potkivače i o tome podnose godišnja izvješća (Vučevac Bajt i Badovinac, 1995.).

U početku svoga rada Visoka veterinarska škola (poslije Veterinarski fakultet u Zagrebu) nailazila

je na poteškoće. Prije svega mislim na neimaštinu, manjkavost prostora, opreme, što je imalo za posljedice gotovo nemoguće uvjete za rad. Dodamo li tomu prepirke oko prelaska fakulteta u Beograd, što je narušilo međuljudske odnose, postignuti znanstveni i nastavni rezultati bili su za čuđenje, a to će apostrofirati i dnevne tiskovine. Koliko je društvu stalo do Veterinarskog fakulteta, njegova opstanka u Zagrebu, gradnje novog fakulteta dokaz su pisanja dnevnih tiskovina o tim temama, i to u više navrata. Dijeljenje prostorija u Savskoj s Potkivačkom školom, dugogodišnje neuspješno istjerivanje stanara iz prostorija fakulteta, uz loše uvjete rada i kronični manjak prostora, prinijelo je da uvjeti postanu još lošiji. Kad je napokon, uz silno nastojanje, donesena odluka da se fakultet preseli na drugu lokaciju, iznosimo pisanje arhitekta prof. Vrkljana o načinu i vremenu izgradnje pojedinih segmenata Veterinarskog fakulteta u Heinzellovoj ulici.

U referatu iz rujna 1983. godine prof. Vrkljan piše da ga je jedne večeri profesor brodograđevinskog odjela Sorta posjetio na Roosweltsovu trgu te ga zamolio da ode kod dekana Veterinarskog fakulteta prof. Bosnića jer veterinari imaju zamisao da pripreme gradnju novog fakulteta te im je potrebno stručno tehničko lice da ih savjetuje.

Sutradan je posjetio dekana prof. Bosnića koji ga je izvijestio o svojoj želji i koji mu je rekao da obide sve profesore te vidi njihove želje, kako bi mogao reći koliki prostor treba. Nakon toga će se poduzeti akcija kod grada i Sveučilišta. Arhitekt je zatim predložio osnivanje građevinskog odbora.

Za cijelo to vrijeme Vijeće se bavilo osiguranjem zemljišta za izgradnju, da bi se na koncu osiguralo ono između pruge i Savske ceste, što je konačno 1936. otpalo i Vijeće se opredijelilo za zemljište na Maksimirskoj cesti, koje je pripadalo Poljoprivrednom fakultetu i koje je i prije bilo u nekim kombinacijama.

Gradski regulatorni odbor odobrio je 120 x 250 m zemlje južno od ceste na dobru Poljoprivrednog fakulteta. Na pročelju uz Maksimirsku cestu projektirana je glavna zgrada, a iza nje, oko velikog dvorišta s trijemom nizali su se svi ostali objekti.

No Agronomski fakultet nije bio oduševljen time da odstupi zemljište, a i simpatije veterinara bile su sve manje, jer je tramvaj završavao svoj put do Maksimirskog parka, a onda je trebalo gaziti cestom bez nogostupa 1 km do ulaza u fakultete. Autobusi tada nisu vozili, a jedini profesor koji je imao automobil bio je prof. Sakar. Nakon dogovora s Gradskim regulatornim odjelom izbor je početkom 1938. godine pao na zemljište u Heinzellovoj ulici koje je, za razliku od Maksimirske koja je bila prema prednjoj fronti

uska i duboka, bilo plitko i široko. Na uvid su izašli on, prof. Babić i arh. Hribar. Na prvoj sjednici gradskog zastupstva 1938. godine darovnim je ugovorom predano zemljište bez ikakve odštete. 1937./38. u budžetski zakon unesen je kredit od 25 milijuna dinara, od čega je Veterinarskom fakultetu pripalo 8 milijuna dinara.

Odmah je pristupio izradi građevinskog elaborata koji je pregledan i odobren u Ministarstvu građevinarstva u Beogradu. Banska uprava raspisala je licitaciju i gradnju glavne zgrade koja je otpočela u svibnju 1938., a završena je ujesen 1940. godine. Početkom 1938. sa Sakarom odlazi u Brno i Leipzig, a nakon povratka pristupio je razgradbi građevinskog elaborata za drugu etapu, tako da je ona nakon što su krediti osigurani započela 1940. godine. Za vrijeme rata, 1942. godine, kad je gradnja obustavljena, armiranobetonski skelet sjevernih krila bio je gotov, a krila pokrivena. Od južnih krila bio je dovršen temelj i podrum. U to je vrijeme bila dovršena prizemna zgrada za pokusne životinje te za stanove namještenika, a izveden je armiranobetonski skelet anatomske predavaonice. Za vrijeme rata pa sve do 1946. gradnja je mirovala, ali su bili pripravljeni svi građevinski elaborati, a bio je osiguran i građevinski materijal. U početku su radili ratni zarobljenici Nijemci te su 1948. godine dovršena i useljena sjeverna krila, a 1952. južna krila i anatomska predavaonica. Godine 1949. pristupilo se projektiranju Kirurške i porodiljske klinike, rendgena te sekcijske dvorane zavoda za patologiju. Prije toga izabrana je komisija trebala krenuti na zapad i pregledati postojeće objekte. U rujnu 1949. (teško se dobivala putovnica) Rapić, Köster i on krenuli su. Prof. Köster dobio je tri velike salame od serum-svinja, a imali su na raspolaganju i 1000 dolara, što je tada bio velik novac. Prva stanica bio je Bruxelles, zatim Utrecht, Kopenhagen, Stockholm, Oslo, Ghent, Lyon, Zürich, Milano, Venecija i nakon 40 dana osvanuli su u Zagrebu pregledavši 11 klinika. Zemljište za klinike bilo je južno od teoretskih zavoda. Urbanističkim je planom predviđeno da fakultet preuzme cijelo zemljište, sve do pruge gdje će se izgraditi Klinika za unutarnje bolesti, Centralni klinički laboratorij, Zavod za patološku anatomiju, Ambulantna klinika, Fakultetska ljekarna, Veterinarski institut, potkivačka škola, tvornica lijekova i konačno dački dom. Prije gradnje Kirurške i porodiljske klinike posjetio je München i Giessen. Gradnja je počela 1956. godine, s Industrogradnjom. Sredinom 1957., kad su radovi bili pri završetku, Vijeće je odlučilo da se zbog koncentracije nastave u novu zgradu privremeno useli i Klinika za unutarnje bolesti uz manje preinake, jer će se u do-

gledno vrijeme sagraditi južnija, nova zgrada Klinike za unutrašnje bolesti. Do te gradnje nikad nije došlo, a zemljište je oduzeto fakultetu i dano transportnom poduzeću. Gradnja Zavoda za rendgen započela je 1958., kao i gradnja sekcijske dvorane i garaža koje su trebale biti u sklopu Ambulantne klinike. Godine 1959. sve su se klinike preselile iz Savske ceste, a nakon adaptacija u zgradi teoretskih zavoda preselili su se i svi zavodi, osim rendgena koji se preselio dvije godine poslije (Vrkljan, 1983.).

U tisku se u to vrijeme pisalo o Veterinarskom fakultetu, njegovim klinikama, radu i potrebi za gradnjom novoga Veterinarskog fakulteta u Zagrebu na novoj lokaciji.

Izvješće dnevnih listova o Veterinarskom fakultetu u Zagrebu

U Novostima je 17. 10. 1926. g. izašao članak pod naslovom "Veterinarski fakultet i njegove nevolje"

Strašni odnošaji –Studenti uče u smradnom podrumu. Podvornici spavaju uz životinje. Prenošanje kadavera kroz cijeli zavod-Bijeda naše gospodarske prosvjete

Upravo zapanjuje činjenica, da se u našoj državi posvećuje najmanje baš onim granama naše privrede, od kojih živi. Ako za Austro-Ugarske svi ti teritoriji, koji danas tvore kraljevinu Jugoslaviju, nisu imali veterinarskog fakulteta, pa ni kraljevina Srbija i Crna gora, znalo se za razloge. Kod jedne imeprijalističko porobljavanje, a kod drugih skrajnje siromaštvo. Ali danas, u takvoj velikoj državi, koja živi u dobrom dijelu od živinogojstva svake ruke, da nema čestitog veterinarskog fakulteta, to je ne samo od velike štete, nego je upravo nevjerovatno. Goveda svake ruke, onda konji, koze, ovce, svinje perad, uopće sve što u životinjskom carstvu čini za ljude izvor hrane, odjeće i blagostanja, izvršno je čestim epidemijama zaraznih bolesti. Godišnje prema utvrđenim podacima, umire na hiljade grla blaga od bedrenice, konja od sakagije itd. perad neprestano napada kuga, stoka. Naravno, za liječenje životinja i očuvanje ovog našeg živog kapitala potrebno je i stručnih liječnika-veterinara. Ali, dok se dižu veličanstvene palate za juridističke fakultete (ŠTO JE UOSTALOM PEH) dotle se za jedan jedincati veterinarski fakultet u Zagrebu ne da ni ono što je najpotrebnije, te tako taj fakultet prikazuje ne samo našu skranju indolenciju, nego i kulturni skandal. Naši „prosvjetni političari“ sviju partija od reda, koliko su god vikali našem dragom narodu o potrebi „gospodarskog pridignuća“ toliko god su svagda izbjegavali svaku priliku da to dokažu i nešto učine.

Kako da se žigoše činjenica, da su studenti veterine prisiljeni učiti u podrumu, vlažnome i pljesnivome, punom zagušljiva zraka, jer cijeli fakultet nema nijedne učione. Što da se kaže kad anatomski zavod ima predavaonu za nastavu u glavnoj zgradi na Savskoj cesti, a laboratorij u sporednoj zgradi, daleko iza klinike na đubrištu, pa se kadaveri za obuku moraju vucariti preko cijelog dvorišta u prvi kat, pri čemu pomažu i profesor i đaci i podvornici. Kako se kaže žigoše činjenica, da klinika nema mjesta za smještanje zaraženih životinja, a ako neko dovede konja, oboljelog na sakagiji, klinika ga mora odbiti a toliko bi ga trebali za studij. I tako bi mogli nizati čitave stranice, jedna crnija od druge, pune skandaloznih odnosa na našem veterinarskom fakultetu. Da se vidi kako se taj razvijao evo par podataka. godine 1919/20 bilo je 48 studenata, 1921.god.-77, 1922.god. 44, 1923.g. 74, 1924.g.-106, 1925.g.-122, 1926.g.- 138, 1926/27. god. upisalo se 178 studenata od tih samo 64 u prvi semestar. Dok drugi univerziteti nemaju ni polovinu studenata, a imaju goleme zgrade za institute, tako laipciški na teritoriju od 72 500 četvornih metara, dotle zagrebački nema ni 6000 četvornih metara, a svi objekti zajedno nisu ni toliki, koliki bi bili potrebni za jedan institut. Kod nas dolaze liječnici i dive se sanitarnim uredbama (pa za pohvalu su i treba i dalje nastaviti), ali da zavire u veterinarski fakultet, ostali bi zaprepašteni, kao ono nedavno jedan liječnik iz Poljske, koji je slučajno zalutao na veterinarski fakultet i zgranuo se nad onim što je vidio. Nije tu krivnja profesora. Pisali su stotine predstavaka, hodočastili svim ministrima, svim vladama, i svi su im dali uz srdačni stisak ruke mnogo-obećanja. Ali zato u budžet za materijalne izdatke tog fakulteta uvrstili smo milijun i 60 hiljada dinara od čega 780 hiljada dinara otpada na potrebne adaptacije zgrada i baraka. Tako se dešava da nakon što je podmiren plin, ogrjev, elektra, vodovod i kupljeno par stručnih listova da nema novca, za nabavku kemikalija. Naravno, profesori, svi od reda, dali su svoje vlastite instrumente, a ono sitnih par pokusnih životinja, što ih mogu katkada kupiti-izjedu im u podrumu štakori. Da podvornici tog fakulteta spavaju u užasnim prostorijama-jedan sa životinjama, da jedan privatnik već par godina drži u sobi zaključano pokućstvo svoje punice i fakultet ne može doći do te prostorije-jasno je, da je sve to u stilu ovog fakulteta. I baš zato, što su naše vlade pokazale tako malo razumijevanja za taj fakultet od tako eminentne važnosti i zato, što profesori tog fakulteta čine nadčovječanske napore, da ga bar kako tako održe, mi ćemo se detaljnije ovim fakultetom pozabaviti u narednom broju.

U Jutarnjem listu 7. 11. 1926.g. izlazi članak „Kako izgleda naš jedini veterinarski fakultet“

Nemojte zamisliti, da ćete naći velike i moderne učione, laboratorije, klinike opremljene sa posljednjim tekovinama veterinarske medicine, kakve ste vidjeli u drugim državama, rekao je gotovo bojažljivo jedan od gospode profesora, kada me je na molbu poveo prostorijama našeg veterinarskog fakulteta. Te riječi bile su kao neko opravdanje, neka bojazan ili isprika-šta li- za nešto, čemu svi profesori našeg veterinarskog fakulteta nisu nimalo krivi. Čak, to se mora unaprijed naglasiti, oni su pravi virtuoz i umjetnici, kada su iz ničega (jer ono što daje država je upravo ništa) stvorili „en miniature“ jednu naučnu ustanovu, koja je u cijeloj našoj kraljevini jedina i koja ima zadaću da spremi veterinarske liječnike.

Bivša potkivačka škola u Savskoj cesti pretvorena je u veterinarski fakultet. Predaleko bi odvelo, kada bi se morala naglašavati potreba jedne takove ustanove u našoj zemlji, za koju se milijun puta naglašava, da je u prvom redu poljoprivredna, seljačka. Da, predaleko bi dovelo, kada bi se moralo pisati o tome, da je jedna takova ustanova potrebna našoj zemlji, jednako kao što je potreban i dnevni i dnevni kruh ili sol za hranu čovjeka. Ali, pođe li se prostorijama (jer to su zaista samo prostorije), tada će se na svakom koraku opaziti, kako taj naš mladi fakultet proživljava dane vrlo teške, koji silno podsjećaju na čovjeka, koji nema ni svagdanje kore kruha. Profesori muče pravu muku, da spremne generacije veterinaru koji će moći svojim radom poslužiti narodu.

Naši instituti

Ovih dana površavaju se i posljednji radovi na uređenju bujatričke klinike (za preživače, svinje i perad) koju je uz vrlo teške prilike izgradio profesor g. Rajčević, dobivši pomoć od ministarstva narodnog zdravlja i prosvjete. I tu je imao svojih zasluga g. dr. Štampar. Kuća gdje je smještena bujatrička klinika je uostalom najnovija i najbolja. Ostali instituti nalaze se dijelom na hodnicima, a dijelom u prostorijama, koje služe i za predavanje. Dvorana za seciranje kadavera je malena, tako da u nju jedva stane trideset đaka. Uzme li se pak u obzir, da je ove godine upisano oko 180 novih studenata, tada će biti jasno sa kolikim se poteškoćama mora raditi u toj naučnoj ustanovi. Na svim stranama, od svih se čulo samo jedno. država daje malo, gotovo ništa. Borimo se sa najvećim teškoćama, a da vas o tome i uvjerimo, pogledajte samo kako izgleda učiona, koja je u isto vrijeme i klupska soba. To zapravo i nije soba, već podrum.

Na našem veterinarskom fakultetu uređene su gotovo sve klinike. Istina one su uređene samo u

malom i jedva da mogu poslužiti đacima. Na svakom koraku ista tužaljka, ista pjesma: nema se novaca, a da imamo barem malo...Eto, tako se govori, kao da se moli milostinja. Država treba, ona mora da poda- je veću brigu toj našoj jedinoj naučnoj ustanovi i da dade barem najpotrebnije, a ne da se još prosjači, da se kupi jedno tele ili jedna kokoš.

Kirurška klinika prof. g. Podaubskog ima jednog od- ličnog pacijenta. To je državni pastuh Alun-Fen: onaj isti, zbog koga je jedna posebna komisija otišla u En- glesku, platila za nj velike stotine hiljada (tako nešto oko pola milijuna) i dovela ga za priplod na državno dobro u Ljubičevo. Međutim Alun-Fen nije vršio duž- nost onako kako se očekivalo. Došlo je do interpelacija u parlamentu, konačno lijepi Alun-Fen poslan je profe- soru g. Podaubskom, da on konstatira, da li može po- služiti cilju za koji je kupljen ili su nas Englezi nasama- rili. To će se međutim tek vidjeti, pa ako nije vrijedan onoliko stotina hiljada, naši narodni oci imat će prilike da njegovo ime spomenu u Narodnoj skupštini.

U glavnim linijama mi smo iznesli stanje na na- šem veterinarskom fakultetu, podvlačeći činjenicu, da država vodi vrlo malu brigu i da bi ona trebala i morala biti veća. To nije samo interes zemlje, koja je u prvom redu poljoprivredna, već je to ugled naše zemlje. Jer, eno baš prilikom posjeta poljskih liječni- ka, oni su se začudili, kada su vidjeli kako izgleda naš veterinarski fakultet, koji je jedini u cijeloj državi. Oni se nikako nisu mogli načuditi, kada su po hodnicima gledali institute i kako đaci, čekaju u "repu" na red, da mogu secirati kadavere. Sadanja zgrada ne odgo- vara i morala bi se izgraditi nova. To u prvom redu, ako nećemo da jednog dana sami đaci ostave nauku.

Novosti br. 119 od 1. 5. 1929.g. donose članak pod naslovom "Izgradnja klinika Medicinskog fakulteta"

Veterinarski fakultet dobio 500 0000 din. više u kojemu se između ostaloga navodi da je u ovogodiš- njem budžetu i veterinarski fakultet dotiran s pola milijuna, više nego prošlih godina. Poznato je da je ovaj fakultet dotiran sa pola milijuna više nego proš- lih godina jer je ovaj fakultet najsiromašniji u pogledu instituta i klinike, a i prostorije su mu nedovoljne. Ve- terinarski fakultet je bio zanemaren, jer je neprestano nad njim visjelo pitanje preseljenja. Međutim je uspje- lo uvjeriti mjerodavne faktore, da je upravo nemogu- će, da se Zagrebu oduzme taj fakultet, koji se tako dugo stvarao i konačno niko uz oduševljenje čitavog naroda. Dok ima fakulteta koji stvaraju hiperproduk- ciju, nasuprot se za veterinarski fakultet može reći da je jedan od najpotrebnijih, jer se osjeća manjak od nekih hiljadu veterinaru. U posljednje 4 godine izašlo

je iz zagrebačkog veterinarskog fakulteta tek nekih 80 veterinaru, pa se po tom najljepše vidi, kakav je nerazmjer između potreba naše ratarske i stočarske zemlje, i onoga što daje veterinarski fakultet. Zato neće doći do ukidanja veterinarskog fakulteta u Za- grebu, već prije do eventualnog otvaranja još jednog veterinarskog fakulteta u Beogradu. Kako je pozna- to, došlo je do sporazuma glede veterinarske zakla- de, o kojoj se toliko pisalo. Zagrebački veterinarski fakultet imao je dobiti svu gotovinu zaklade Hrvatske i Slavonije, tj. oko 2 000 000 dinara, dok bi se iz fon- da veterinarskih pristojba isplaćivalo godišnje 500 000 dinara za zgradu, koja bi bila kupljena za veteri- narski dom u Beogradu troškom od nekih 4 000 000 dinara. Tako bi fakultet u svemu dobio 6 000 000 dinara. Zaklada je imala 8 000 000 dinara, nu 2 000 000 su već potrošena na razne nadoplatke, i to se neće vraćati. Fakultet se zadovoljio i sa 6 000 000 , te bi tom svotom mogao učiniti vrlo mnogo za po- trebe novogradnje i uređenje klinike i instituta. Među- tim sad treba da se provede taj sporazum koji je bio sklopljen na konferenciji ministara poljoprivrede dra. Otona Frangeša, dr. B. Ljevačića i dekana veterinar- skog fakulteta prof. dr. sc. Lovre Bosnića. Fakultet je zatražio, da bi se iz fonda, u koji ulaze veterinarske pristojbe, njemu davale 25%, jer on daje podmaldak. Kad bi još i to uspjelo, onda bi gotovo mogao naš ve- terinarski fakultet da -živi, raste i cvate.

U dnevnom tisku Večernji list 22.10.1929. izlazi članak Novost na veterinarskom fakultetu u Zagre- bu u kojemu se navodi da je državnom pomoći uspje- lo napokon, da se naš veterinarski fakultet obogati jednom novošću- naime modernim operacijskim stolom za velike životinje koji je susretljivošću dr. Brossler d.d. u Zagrebu nabavljen od tvrtke Kaspar Berg u Nunbergu, te je već na kirurškoj klinici veteri- narskog fakulteta.

U Jutarnjem listu 23. 8. 1930. g. "U kirurškoj internoj klinici liječe se mačake, operacija starog magarca, pas Šarko domaćin na fakultetu itd."

Zaista nema jednoga dana, a da dnevna klinika ne zabilježi koju uličnu nesreću ili nezgodu. I tada uvijek uz takove nesreće, vezana je gotovo stereotipna re- čenica.. kolima društva za spasavanje prevezen je u bolnicu. Međutim osim tih nesreća koje se događaju ljudima imade i drugih nesreća o kojima se i ne javlja. Čitav jedan rod naših životinja, koje rade i privređuju čovjeku jednako stradaju na svojem radu kao i sam čovjek. Ali nikada se ne bilježi , da je konj prevezen na kiruršku kliniku veterinarskog fakulteta. Vrlo su rijetki, zapravo patološki slučajevi o kojima se javlja.



Slika 2. Zgrada Bujatrička klinike i dvorišni prostor.

Tako npr. o ždrebetu koje nema nogu, o psu „Šarku“ koji se sada nalazi na klinici veterinarskog fakulteta, ali ne kao pacijent, već kao domaći, o po kojemu majmunu i ništa više. Ali postoje, što možda najveći dio Zagrebčana i ne zna, ne samo ambulante u kojima se životinjama pruža pomoć, već i klinike gdje one ostaju kao pacijenti i gdje se liječe. Te ustanove nalaze se u sastavu veterinarskog fakulteta, koji je smješten u zgradi bivše potkivačke škole na Savskoj cesti.

Uređenje kirurške klinike

Jedna od vrlo važnih, jer i druge su ne manje važne, jest kirurška klinika veterinarskog fakulteta, koja je smještena u desnom krilu zgrade fakulteta. U klinici nalaze se prostorije za velike životinje sa 9 običnih ležaja i dva boksa, zatim iz prostorije za demonstracije i operacije i ostale prostorije, koje su potrebne za normalan naučni rad klinike. Za male životinje zauzeta je jedna prostorija u drugoj dvorišnoj zgradi i tu se nalazi 8 krletki za životinje. U prostoriji za demonstracije nalazi se stol za preglede i stol za operacije malih životinja, dok se velike životinje operiraju na slami, što se prekriva plahtom iz čvrstog platna. Rad klinike, kojoj stoji na čelu zaslužni profesor g. Podaubski, započeo je 1922.g. Počeci su bili vanredno skromni, da se ne kaže posve siromašni. Vremenom profesoru g. Podaubskom pošlo je za rukom da uredi svoju kliniku i da sa sredstvima koja su stajala na raspolaganju podigne ustanovu kojoj stoji na čelu kao predstojnik na zaista zavidnu visinu. Prigradnjama, koje su izvršene prije dvije godine proširena je i povećana operaciona dvorana, uređene su

dvorane za klinička pregledavanja, dok je uređena i posebna biblioteka. Namještaj klinike je vanredno skroman, ali on ipak omogućuje redoviti klinički rad.

Od čega boluju

Za vrijeme od početka kliničkog i ambulantnog rada, što predstavlja periodu od gotovo sedam godina, u ambulanti je pružena pomoć i pregledano 598 pasa, 631 konj, 17 mačaka, 9 majmuna, i 32 goveda, dok je klinički liječeno 568 konja, 792 psa, 2 srne, 6 mazgi, 15 mačaka i 27 goveda.

Kod pasa vršene su najčešće amputacije repa i ušiju i to zbog estetskih razloga, zatim liječena upala očiju, čirevi na rožnicama, rane na oku, spolne bolesti, upala maternice, nekoliko ih je kastrirano, liječena je bolest raka, upale ušiju, kljenut nogu i razne druge bolesti. Međutim vršeni su i operativni zahvati kao *sectio cesariae* kod kuja, zatim operacije unutrašnjih organa i ostale. Konji su dovađani najviše zbog rana na kopitu, uslijed nagaženja na čavao, zbog upale zglobova, upale pokosnice, kastracije, sljepoće, krvarenja iz nozdrva a liječen je i konj Njegova veličanstva kralja Favory V koji je operiran i posvema izliječen, zatim razni apscesi i druge bolesti. Kod goveda liječeno je u kirurškoj klinici ispadanje rogova i ostale ozljede.

Operacija šestinskog magarca

U operacionoj dvorani danas i nije bio tako živ dan, kao što to obično biva. Prvi asistent prof. g. Poaubskog, dr. Kester sa gg. dr. Dimićem i dr. Schlesingerom, imali su danas između ostalih i dvije operacije manjeg značaja. Jedan šestinski magarac, kome su sada 24 godine, a koji marljivo svakog dana donosi na svojoj grbači mlijeko u Zagreb, stari je pacijent i poznanik klinike. On dolazi svake godine zbog izraslina na trbuhu. I jutros je došao sa svojim gospodarom. Bez i jednog jauka on je dopustio da mu vežu noge, da ga lijepo okupaju i obriju, zatim tek se nekoliko puta ritnu kada je vršena operacija. Ali je zato jedan mladi konj bio mnogo nemirniji kada mu je čišćen absces na stražnjoj lijevoj nozi. Čvrsto vezan uz operacioni stol, on se ritao nastojeći da se posve oslobodi. Konačno pošto mu je rana očišćena i povezana, on je odvezen u svoje bolnički krevet, gdje visi i propisana cedulja historijom njegove bolesti i svim potrebnim podacima. Međutim najčešći posjetioci su psi. Dolazi ih svih vrsta iz cijelog pasjeg roda. Razumije se vrlo mnogo otmenih pasa, što ih njihove ljepote gospodarice tetoše kao npr. dobra majka svoje rođeno dijete. I nije rijedak slučaj, da ponekada i plače kakova mlada milostivica, što joj previše muče malog bogćeka.

Uplašeni magarac za kliniku

Prije dva tri dana obaviješten je prof. g. Podausky o sudbini jednog talijanskog magarca. Naime zagrebačka policija uhapsila je nekoliko talijanskih cigana, koji su prešli granicu bez isprava i doveli sobom jednog magarca. Cigani su zatvoreni, dok je magarac također „zatvoren“ u policijskoj štali. Ali cigani su ponovno vraćeni, a magarac je ostao. Sada je uplašeni magarac trebao da dođe na kiruršku kliniku. Međutim pošto je lijep i zdrav, on jede mnogo, to ga klinika, uz svu najbolju volju i zahvalnost na pažnji, ipak nije mogla primiti. –Jer njega treba hraniti, a što ću ja s njim. I zato će talijanski magarac svršiti na licitaciji, da i on prevozi mlijeko možda baš iz Šestina u Zagreb. Mi smo međutim u izvještaju naglasili i ambulatno i kliničko liječenje mačaka. Na fakultetu nije se moglo saznati, ali se ipak pretpostavlja da su sve te mačke velike miljenice svojih dragih „FRAULA“. Jedan mačka donešena je na liječenje jer je imala jaku reumu u hrptenjači. Ali donošeni su i kanarinci pa ovih dana i jedna ševa, koja je slomila nogu u kavezu.

Interna klinika

Internoj klinici stoji na čelu prof. dr. g. Bosnić dok su asistirali gg. dr. Kovač, dr. Sutlić i Sokola. Rad interne klinike ne manje je važan, a u isto vrijeme vrlo opsežan i znanstven. Psi koji se dovode na interno liječenje najvećim dijelom boluju od štenećaka i zatim od raznovrsnih internih bolesti. Zanimljivo je također, da se konjima na pr. daju injekcije protiv tetanusa. A za to se potroši do 31 seruma, što predstavlja vrijednost između 3 i 4000 dinara. Interna klinika nema sada trenutačno veliki broj pacijenata. Jedan od najtežih bolesnika je jedno mlado ždrijebe koje boluje od

upale pluća. Uz njega se nalazi i njegova majka, koja se jutros vrlo mnogo opirala kada je mladunac izveden da mu se daje jedna intramuskularna injekcija, kako to prikazuje jedna naša slika. Sav je radostan odskakutao natrag svojoj majci, koja ga je mazila, i bila sva sretna, što se vratio. Posebno i zanimljivo odjeljenje predstavlja klinika za pse. Tu se danas nalazilo svega nekoliko pacijenata, koji su mirno ležali u svojim krletkama. Posebna zgradica određena je za infektivne bolesti pasa. Ali ipak najzanimljiviji i svakako najsimpatičniji „domaćin“ je pas Šarko. On se izlegao bez prednjih nogu, tako da su mu dvije stražnje vrlo ojačale. On je po svemu zdrav i nalazi se na klinici ne kao pacijent već kao.. domaćin. Ide vrlo spretno na dvije noge, ali mu u tome uvijek pomažu doktori ili namještenici. Namjeravalo se, da se naprave proteze, ali je sa njima bio još nespretniji, tako da se osjeća bolje na dvije noge. Uslijed toga što je ostao po svemu bez prednjih nogu, stražnji dio tijela je vanredno ojačao, tako da se može dobro micati i hodati. Samo ne može trčati, što za njegove kolege iz pasjeg roda predstavlja veliku radost. Ali za to on ne traži samilosti od svojeg pasjeg roda: on je jednako ponosan kao i oni. Jednako voli da ga se mazi i da se igra kao i njegovi drugovi, da poslušno dođe, kamo god ga se zove. Interna klinika za vrijeme od svojeg postanka pa do danas primila je na liječenje i pregled 1625 životinja, a u ovoj godini posebno pak 64 konja i 129 pasa. Potrebno je konačno zabilježiti , u letimičnom pregledu, da je interna klinika veterinarskog fakulteta prva počela u Zagrebu postavljati dijagnozu kronične upale bubrega pomoću pretrage krvi. To će predstavljati posebnu znanstvenu radnju g. Sutlića. U letimičnom i kratkom pregledu toliko bi se malo moglo kazati o velikom radu tih dvaju važnih klinika veterinarskog fakulteta u Zagrebu.



Slika 3. Zgrada Zavoda za zarazne bolesti i mikrobiologiju.

Jutarnji list 25. 11. 1930. g. "Potrebno je izgraditi nove zgrade za Veterinarski fakultet"

Veterinarski fakultet u Zagrebu kao najmlađa naučna ustanova našeg sveučilišta, proslavila je ove godine desetogodišnjicu svog opstanka. Tu svečanost, koju je priredio klub veterinarara kao proslavu desetogodišnjice opstanka svojeg kluba, prihvatio je i cijeli profesorski zbor ne samo veterinarskog fakulteta, već i samo sveučilište, kao vrhovni predstavnik svih naših naučnih ustanova, koje n sadrži. Da samo podsjetimo, ta svečanost bila je relativno skromna: obavljena je dijelom u predavaoni Pučkog sveučilišta, a drugim dijelom u samoj zgradi veterinarskog fakulteta, gdje je uzidana spomenploča jednome od pionira naše veterinarske nauke prof. G. Podauskom.

Ali već tom prilikom u govorima pojedinaca istaknuta je velika potreba izgradnje novih zgrada za veterinarski fakultet. Ne samo to, oni su istakli: manjkavost i nedostatak sa kojima se veterinarski fakultet mora boriti, nedostatke kako materijalne prirode, kao što je nedostatak i skućenost zgrada i one druge, koji zasijecaju u sasvim financijsku stranu. To su uostalom temeljna pitanja, koja predstavljaju najveću zapreku normalnom razvitku te naše mlade naučne ustanove, koja je već cijelim svojim dosadašnjim radom vrlo jasno uvjerala i dokazala, da je od goleme potrebe, tako da se više ne bi moglo niti zamisliti naše sveučilište bez veterinarskog fakulteta.

Podsjetimo li samo na nastojanja u prošlosti, koja su išla za tim da se zagrebačkom sveučilištu uzme veterinarski fakultet i da su sva nastojanja naišla na upravo žilavi i stvarno argumentirani otpor naših naučnih i uopće mjerodavnih krugova, kao i to da su se sva ta nastojanja svršila neuspjehom tada je cijeli rad profesorskog zbora našeg veterinarskog fakulteta dobio time svoje najveće priznanje. Generacije mladih veterinarara, koji se već nalaze u službi, ispunjavaju prazninu, koja je postojala, radeći vrlo uspješno oko jačanja našeg narodnog gospodarstva. Treba imati na umu, da baš sa gledišta općeg jačanja narodnog gospodarstva, veterinari su ti, koji imaju da izvrše svoj jak udio.

Suvišno bi bilo potonje razrađivati sve argumente, koji govore u prilog daljnjeg opstanka veterinarskog fakulteta u Zagrebu, jer konačno baš to pitanje definitivno je riješeno posljednjim zakonom o sveučilištima, koji predviđa sijelo svakog sveučilišta, navode i broj fakulteta. Tim zakonom sjedište veterinarskog fakulteta definitivno je određeno u Zagrebu, kao najprirodnijem centru, sa svim uvjetima za razvitak te važne naučne ustanove.

Sadanje zgrade su nedostatne i skućene

Veterinarski fakultet smješten je u bivšoj zgradi potkivačke škole na Savskoj cesti. Ta zgrada, koja je mala još dva-tri manja paviljona, poslužila je odmah za smještaj veterinarske škole, koja je kasnije pretvorena u veterinarski fakultet. Ali potrebe modernog veterinarskog fakulteta ne mogu se svesti na svega dvije-tri zgradice. Veterinarski fakultet u Brnu, koji danas uživa svjetski glas, predstavlja čitav jedan mali gradić, sa nizom zgrada, koje su smještene na maloj uzvisini. Po mišljenju stručnjaka taj veterinarski fakultet u Brnu smatra se zapravo kao model takvih naučnih ustanova. Naš zagrebački fakultet, po svojim zgradama, više je nego skroman. Dvorane pojedinih kliničkih ustanova i predavaone, po svojem prostoru veoma su malene, dok su laboratoriji



Slika 4. Dvorišni prostor klinika Zavoda za patologiju (lijevo) i Zavoda- za rendgenologiju i fizikalnu terapiju (naprijed)

skućeni i smješteni u male prostorije, u kojima se naučni rad jedva i može obavljati. Treba zahvaliti samo velikoj ljubavi kako profesora veterinarskog fakulteta tako i samim učenicima, što se rad-iako uz poteškoće-obavlja tako, da naš zagrebački veterinarski fakultet sprema odlične ljude u svojoj struci.

Ambulante kao i njihov raspored, ne odgovaraju stvarnim potrebama, dok je cijeli kompleks malih zgradica postavljen na zemljištu, koje je apsolutno neprikladno za veterinarsku nauku.

Naime u neposrednoj blizini, sa zemljištem veterinarskog fakulteta, graniči željeznička pruga, koja će u skoro vrijeme biti pojačana i dvostrukom prugom. Prostor, sa terenskog gledišta, toliko je skućen i do krajnjih granica izgrađen, da se više ne može niti pomišljati ikakove dogradnje.

Štale i prostorije za životinje također su nedovoljne iako su svi principi i ne minijature tu zastupani. Ali sve je to ipak tako skromno pa je pitanje gradnje novih prostorija za veterinarski fakultet akutno.

Samom činjenicom, što je zakonom o sveučilištu sjedište veterinarskog fakulteta određeno definitivno u Zagrebu, bez sumnje je, da država odnosno ministarstvo poljodjelstva, kao vrhovni kontrolni faktor cijelog našeg gospodarstva, stvoriti mogućnost novih početaka veterinarskog fakulteta na modernoj bazi. Koliko smo obaviješteni za prvi početak bila bi dovoljna svota od kojih desetak milijuna dinara za gradnju glavne, odnosno matične zgrade. Mjerodavni faktora našeg veterinarskog fakulteta to su pitanje već pertraktirali, pa je tim povodom izgrađena i osnova koja, razumije se, i ne može imati definitivni karakter, dok cijelo pitanje ne dobije sa materijalno-financijske strane svoje konkretne forme.

Gradska općina spremna je da dade besplatno kompleks zemljišta za naš veterinarski fakultet.

Ali taj poklon zemljišta, što je sasvim logično, vezan je uz uvjet, da se gradnjom započne u roku od jedne godine dana. Naš veterinarski fakultet ne raspolaže međutim sa temeljnim kapitalom, a također nije tečevna ustanova, da bi se mogla zatražiti kod novčanih ustanova zajam. Tu dakle ostaje u prvom redu financijalna inicijativa države. Međutim pošto se ne raspolaže sa generalnom osnovom za naš veterinarski fakultet, potrebno je da se najprije to riješi: da se izradi plan svih zgrada koje veterinarski fakultet treba da ima i dato služi kao baza daljnje akcije. A zatim, potrebno je da država saraduje u izgradnji, pa da se najprije izgradi matična zgrada, oko koje će se tokom vremena izgrađivati ostale ustanove veterinarskog fakulteta. To bi trebao biti početak velike izgradnje veterinarskog fakulteta u Zagrebu.

Ostaje pitanje zemljišta, što međutim ne može predstavljati nikakvih većih poteškoća. Veterinarski fakulteti u ostalim gradovima ne nalaze se u središtu grada i to zbog same prirode takove naučne ustanove, a osim toga i zbog velikog terenskog kompleksa, koje te naučne ustanove zauzimaju. U tom su nabačena dva mišljenja, od kojih je jedno govorilo za to da se upotrebi jedan dio fakultetskog dobra u Maksimiru, ili pak u njegovoj neposrednoj blizini bliže željezničke kolonije. Treće mišljenje zastupalo je gledište, da bi veterinarski fakultet trebalo izgraditi u predjelu Zvonimirove ulice. Međutim potrebno je naglasiti, da je u principu gradska općina već izjavila svoju spremnost da dade besplatno zemljište za veterinarski fakultet, vezavši to sa br-zom izgradnjom.

Stanje je danas već takovo, da veterinarski fakultet u Zagrebu treba u što skorije vrijeme početi izgrađivati i to ne samo u interesu same te naučne ustanove, već i u interesu cijelog našeg narodnog gospodarstva, koje u veterinarstvu nalazi jak oslonac. Veterinarski fakultet treba graditi već i sa tog gledišta, što on na svojem sadašnjem zemljištu ne može ostati duže vremena iz razloga, koje smo letimično dotakli, a koji omogućuju veliki rad.

Jutarnji list 26.11.1930. g. „Pitanje izgradnje novog veterinarskog fakulteta u Zagrebu.

Mi smo jučer u broju našeg lista iznijeli stanje u kakvom se nalazi naš veterinarski fakultet, objavivši u krupnim potezima i sve poteškoće sa kojima se on morao od svojeg osnutka do danas boriti. Mi smo u tom našem izvještaju konstatirali zapravo sve ono, što su i samo mjerodavni faktori našeg veterinarskog

fakulteta i nebrojenim predstavkama koje su tokom prošlih godina slali, iznosili, tražeći da se veterinarskom fakultetu, kao jedinoj naučnoj ustanovi te vrste u cijeloj državi, pruži mogućnost najšireg rada.

Danas pak moramo konstatirati, da je taj naš izvještaj naišao na puno odobravanje svih onih, kojima leži na srcu, napredak našeg veterinarskog fakulteta, tim više, što-a to bilježimo sa naročitim zadovoljstvom –to nije samo ustanova što sprema generacije veterinarara, već i ustanova u kojoj se u punoj mjeri rade i obrađuju znanstvena pitanja i laboratorijska proučavanja, tako da će baš veterinarski fakultet u Zagrebu moći u skoro vrijeme zabilježiti nov način liječenja životinja oboljelih od stanovite bolesti.

Koliko smo pak obaviješteni, čim se riješe neka interna pitanja veterinarskog fakulteta, izradit će se poseban elaborat, koji će obraditi sva pitanja nove izgradnje i kompletiranja veterinarskog fakulteta u Zagrebu, pa će taj elaborat služiti kao baza u daljnjem radu.

Naše današnje slike, samo su ilustrativna dopuna našeg jučerašnjeg izdanja i jaka potvrda iznošenoj tvrdnji, da veterinarski fakultet ne može ostati na svojem sadanjem mjestu, jer ne samo da nema terenski više mjesta za razvitak, već mu je otežčan rad samim smještajem. Tako ga s jedne strane u luku zatvara željeznička pruga, a s druge radionica zagrebačkog električnog tramvaja. Pogled pak dovoljno uvjerava u kako se skromnim prostorijama nalazi naš veterinarski fakultet.

Jutarnji list 5. 3. 1932. g. „Dva lica zagrebačkog veterinarskog fakulteta“ uz napomenu da prostorije veterinarskog fakulteta nisu najprikladnije, ali one ni malo ne smetaju naučnom radu. Od malih početaka skromnih sredstava do sjajnih uspjeha.

Desetogodišnjica opstanka našeg veterinarskog fakulteta proslavljena je na svečan način. To je bila svečanost ne samo veterinarskog fakulteta već svečanost cijele naše nauke. Ta prva desetogodišnjica označila je jedna period najtežih napora, golemih poteškoća i često takvih zapreka, koje su izgledale nepremostive.

Taj prvi period, prvi lustar našeg veterinarskog fakulteta, znači ujedno period stvaranja. Onih najtežih i najmučnijih, kada se počinjalo iz temelja, kada se u punom smislu riječi po onoj narodnoj, nosio kamen do kamena. Ali tih je kamena bilo malo: nije mogla ispasti na kraju velika palača, već je niknuo niz malih zgradica, koje se ni svojom vanjštinom, a niti po unutrašnjem svojem uređenju ne mogu ta-

kmičiti sa sličnim ustanovama inozemstva, ali zato po svojem sadržaju, po svojoj kvaliteti, po svojem naučnom nivou u punoj mjeri. Eto tu –krupnim potezima, zabilježeno-leži rezultat svih tih napora prvih pionira našeg veterinarskog fakulteta. A tim našim pionirima, koji su započeli iz ničega, koji su bili vođeni samo golemom ljubavlju da Zagrebu daju jednu visoku naučnu ustanovu, koja će u sklopu svih ostalih upotpuniti zagrebačko sveučilište, dano je priznanje od nekoliko generacija koje su stekle svoje veterinarsko znanje na našem fakultetu u Zagrebu. I ne samo njihovo priznanje, veći i ono cijele naše javnosti. To se najbolje manifestiralo prilikom destogodišnjice opstanka veterinarskog fakulteta u Zagrebu.

Izgrađivanje Veterinarskog fakulteta

Naš veterinarski fakultet nalazi se još uvijek u stadiju svojeg izgrađivanja. Međutim sadanje zemljište u Savskoj cesti, izgrađeno je već u tolikoj mjeri da se ne može ni pomišljati na daljnja izgrađivanja. Ono pak, što je do sada izgrađeno, stvoreno je uz goleme napore i najveće molbe. I naš veterinarski fakultet morao je iskusiti što to znači boriti se sa financijskim poteškoćama, razumljivo onih koji se tiče investicija. Konačno investicije za gradnju nisu velike: one jedva ako dostižu pola milijuna dinara, što svakako predstavlja vanredno skromnu svotu. Ali zato, kada se nije moglo pomišljati na vanjštinu, posvetila se najveća pažnja unutrašnjem uređenju: izgradnji klinika, instituta, laboratorija i štala. Pa i tu se moralo dobro paziti, jer naš veterinarski fakultet nije raspolagao sa bogatim novčanim sredstvima. Bila su to mahom sva sama krpanja. Uz sve te poteškoće, uz sve te nedaće, koje su često puta bile popraćene najvećim nerazumijevanjem, naš je veterinarski fakultet kročio putem svojeg konstantnog naučnog razvitka, tako da ćemo se na naučni odnosno znanstveni rad osvrnuti posebno.

Jedna od prvih briga profesora našeg veterinarskog fakulteta bila je ta, da sa svim skromnim sredstvima, sa kojim je fakultet raspolagao, da se stvore potrebne ustanove bez kojih se jedna takva visoka škola i ne može zamisliti. Daleko je bilo od toga, da se naš veterinarski fakultet uredi onako, kao što je onaj na primjer u Brnu, koji sam za sebe predstavlja čitav jedan grad. Išlo je se za tim da se stvore najnužniji instituti koji će moći odgovoriti cilju fakulteta, da sprema generacije mladih veterinara, koji će svoje znanje staviti u službu naše države, koja je u prvom redu agrarna i stočarska.

Nakon kirurške i medicinske klinike prešlo se na osnivanje ostalih. Prva anatomska dvorana bila je vanredno skromna, dok je današnja već takva, da

ona može služiti potrebama našeg veterinarskog fakulteta. Stanje je bilo takvo, da je gotovo svaki profesor morao voditi brigu za onu ustanovu, u kojoj mu je bilo povjereno naučno vodstvo. Na taj način izgrađene su kirurška i medicinska klinika, a jednako i bujatrička: tako su uređeni i pojedini laboratoriji kao i instituti.

Ali pored svega toga, što je naučni stupanj našeg veterinarskog fakulteta visok, što je on do sada dao sjajnih rezultata i pored svega toga sav taj veterinarski naučni i praktični rad ne može se razvijati onako, kao što to traže interesi same nauke. Pod ovakvim okolnostima znači zaista stvarati, unašati maksimum energije ići do krajnjih granica. Po sebi je jasno, da se pitanje izgradnje novog veterinarskog fakulteta nameće samo po sebi. Ono uostalom nije aktualno od jučer, jer je sada stanje na Savskoj cesti po sebi jedan provizorij, koji ne može dugo ostati ovako. Zemljište za izgradnju veterinarskog fakulteta postoji na fakultetskom dobru u Maksimiru, gdje bi se –nema sumnje-mogao sagraditi upravo najidealniji veterinarski fakultet, sa čitavim nizom zgrada i klinika. Ali za takvo idealno rješenje potrebna su velika financijska sredstva. Kada se ima na umu, kroz kave je sve peripetije prošao naš veterinarski fakultet, da e prolazio i kroz trnje i da je i pored svega toga-sačuvao živu glavu, tada će biti teško govoriti o velikim izgradnjama. Pogotovo pak danas, kada se na svim stranama provodi princip štednje.

Ali jasno je, da štednja mora biti i razumna. Ona ne smije ići do krajnjih konsekvencija, u kojima bi se mogli očitovati negativni rezultati. Naš veterinarski fakultet, da ostane i još jedan decenij tamo gdje se sada nalazi, neće se naći u takvom stanju, da bi se zanj moglo govoriti negativno. Čak naprotiv: da da li se on nalazio u Savskoj cesti ili u Maksimiru, njegovi će rezultati rada biti jednako sjajni. Ali uslovi rada tamo bili bi bolji, a to je od goleme važnosti. Dakle principi štednje u slučaju našeg veterinarskog fakulteta ne mogu se opravdati, a niti nanj primijeniti. Njemu treba stvoriti sredstva, dati najšire mogućnosti razvitka da se sagradi ono što tuđinske vlasti i tuđinski režimi nisu dali. Da sve to naš veterinarski fakultet postigne danas u svojoj državi, kada više ne treba da postoje brige i opasnosti njegovog uništavanja.

***U jednim dnevnim novinama 19. 8. 1932.
g. "Traži se mecena koji će darovati 20
milijuna dinara!"***

Naš tehnički fakultet stvoren je privatnom inicijativom, zauzimanjem rodoljuba koji su mu stvorili jake temelje zakladama, darovnicama i znatnim nov-

čanim prinosima. Tako su privatnici dali oko 18 milijuna dinara, što u materijalu, što u gotovom novcu, za izgradnju i uređenje našeg veterinarskog fakulteta. Jednak je slučaj i sa medicinskim fakultetom i to dokazuje koliko je silno razvijen osjećaj rodoljublja u srcima hrvatskih muževa.

Naš veterinarski fakultet nalazi se u zgradama koje su suviše skučene, suviše skromne, u kojima đaci moraju na hodniku učiti i vršiti čak naučna istraživanja. Ali i pored svega toga, naučno naš veterinarski fakultet stoji visoko, tako da se može staviti uz bok sličnih ustanova iz inozemstva.

Postoji osnova za gradnju novog veterinarskog fakulteta, koji bi se imao izgraditi u Maksimiru. Zemljište uostalom ne predstavlja i ne zadaje nikakvih poteškoća, već je tu financijsko pitanje, koje stvara problem. Dotacije, koje prima naš veterinarski fakultet su vanredno malene, gotovo neznatne, tako sve što se stvara, rezultat je samo goleme ljubavi profesora našeg veterinarskog fakulteta. Ipak nedostaje još čitav niz naučnih instituta kao i nekih klinika. Teoretski i one postoje, jer se i radi, ali praktički za njih nema prostoriya. Zagreb je želio tu ustanovu, on se s pravom decenijama borio za nju, dok je nije dobio. Međutim, razumljivo je, da se iz državnog proračuna ne može očekivati, da bi se dotirale svote za gradnju novih zgrada veterinarskog fakulteta. Teško je očekivati da će se to dogoditi za niz godina. A ipak bilo bi potrebno, je naučni rad našeg veterinarskog fakulteta, generacije naših mladih veterinarara, koji uspješno rade u narodu, agrarno-stočarski karakter naše zemlje traži, da ta ustanova bude u prostorijama koje će po svemu odgovarati svrsi, a ne kao što je danas slučaj. Jer ovakva skromnost zaista nije na mjestu. Konačno jedan dio zemljišta ustupile su državne željeznice, istina uz neznatnu najamninu. Ali grad se razvija tim pravcem, a veterinarski fakultet mu je tamo zapreka.

Potrebna je svota od 20 milijuna dinara, da se sagradi čitav „veterinarski grad“ koji će biti ponos Zagrebu. I kada bi se našao još jedan mecena koji bi tu zadužbinu ostavio svom narodu, taj bi podigao sebi spomenik-trajniji od mjedi. Samo teško je vjerovati, da ima u naše doba takvih mecena, u čijim dušama nije osjećaj rodoljublja ugušila *auri sacra fames*. Sve ono što je naš veterinarski fakultet učinio, sav rad što ga je počeo razvijati u narodu i na korist naroda, pokazat će velike veterinarska izložba, koja će biti otvorena danom 3. rujna ove godine. A kada netko od naših bogatuna vidi tu izložbu, možda će ona u njemu roditi osjećaj iskrenog rodoljublja... nema.

Novosti br. 237 nedjelja 28. 8. 1932. g.
„Teškoće studija veterine“ uz podnaslove
da veterinara ima previše! Studij će trajati 6
godina uz visoke takse. Ne upisujte veterinu!

U vezi s veterinarskom izložbom u Zagrebu i tzv. „propagandnim veterinarskim tjednom“ donosimo članak o studiju na jedinom jugoslovenskom veterinarskom fakultetu. Broj studenata u posljednjih deset godina znatno je porastao i svake godine konstantno raste (1924-24 a 193.-364 studenta) a isto tako raste i broj apsolviranih, koji traže namještenja (prije apsolviralo 20 do 30 a sada 40 do 50 studenata), pa nastaje pitanje, kamo s tim veterinarima. Studentima, koji namjeravaju na veterinarski fakultet dobro će stoga doći mišljenje jednog njihovog starijeg druga.

Novosti su u više navrata pisale o studiju na jedinim fakultetima. Kako se do sada nitko nije obazirao na studij veterine, ponukan sam, da u tom smislu napišem nešto u najkrupnijim crtama, što bi služilo kao najpotrebnija informacija svitama onima, koji nisu pobliže upućeni u studij, a kane se upisati na veterinarski fakultet, kao i roditeljima abiturijenata.

Priliv studenata na veterinarskom fakultetu postao je iz godine u godinu sve veći, tako da je broj onih, koji su upisali prošle godine prvi semestar premašio stotinu. To je bilo i razumljivo uvaživši činjenicu, da smo mi eminentno agrarno stočarska zemlja. S druge strane, broj je rastao i radi toga, što su mnogi upisujući se na veterinu, mislili da će im se na taj način najbolje isplatiti uloženi trud i novac. Momenti ponajviše materijalne prirode bili su odlučni pri izboru zvanja. Zbog toga se dešavalo i dešava se, da se studenti upisuju na one fakultete, gdje misle da će najlakše osigurati svoj životni opstanak. Tako je bivalo sve do prošle godine. Kako je god koji student svršavao, dobivao je unosno mjesto u najkraćem roku bez ikakvih poteškoća, dok se je u isto vrijeme na drugim fakultetima već osjećala hiperprodukcija. Ali zbog opće krize, a naročito poljoprivredne, koju je naš seljak i te kako osjetio, ubrzo se situacija promijenila. Naglo su pale cijene stočarskim proizvodima, nastao je disparitet cijena, poljoprivrednih i industrijskih proizvoda, pa su veterinari bili prvi od svih staleža, koji su tim direktno pogođeni, jer su najovisniji o seljaku. I dok se pred nekoliko godina pisalo, da imamo premalo veterinarara, da nema opasnosti od hiperprodukcije još za 10 godina sve kad bi svake godine apsolviralo 50 studenata, danas se s mnogih strana ozbiljno predlaže, da bi se uveo *numerus lausus* i time spriječila hiperprodukcija veterinarara u zemlji.

Osim tih poteškoća, koje su zapravo u vezi s mogućnošću zaposlenja, htio bih još upozoriti na mnoge

poteškoće obzirom na sam studij. Naglim razvojem veterinarske medicine u svim granama smatralo se da studij od 8 semestara nije dovoljan, pa stoga novi sveučilišni zakon predviđa produženje studija na 10 semestara (kao na medicini). Pored toga će se u najskorije vrijeme uvesti obilgatni besplatni staž od godine dana. Prema tome izlazi, da će za sticanje trebati 6 godina, a pravo na praksu će se sticati sa 7 godina jer se staž smatra kao nastavak studija (pretpostavivši da sve ispite polože redovito). Za sticanje doktorata i nadalje će se tražiti disertacija. Predviđa se i specijalizacija u pojedinim granama veterinarske medicine. Iz toga, jasno se vidi, da uporedo sa poteškoćama za namještanje idu i poteškoće oko završetka studija. Poznato je s kolikim se materijalnim poteškoćama mora boriti naš veterinarski fakultet. Dok s jedne strane broj studenata postaje svake godine veći, krediti se iz godine u godinu reduciraju. Razumljivo je, da ovaj veliki broj studenata pod ovakvim prilikama na uštrb i štetu stručne spremlje pojedinaca. Kad se uzme u obzir, da je kapacitet veterinarskog fakulteta najviše 30 studenata u jednom semestru, onda je razumljivo, da je ovaj broj prevelik, tako da ni predavaonice ne mogu da prime sve studente prvih semestara, a kamoli laboratoriji i klinike. Poradi niskih dotacija uvedene su za današnje vrijeme vrlo visoke laboratorijske i ispitne takse, koje su osjetljive za svakoga, pogotovo za siromašnog studenta.

Veterinarska mjesta u srezovima, banovinama i ministarstvu uglavnom su popunjena. Još bi preostale jedino općine. Danas vidimo da se i veće općine ustežu da raspišu natječaj, a kako će tek seoske općine. Usto napominjem, da je kod nas veterinarska praksa još u povojima. Stoga bih preporučio svima onima, koji nemaju naročite želje i smisla za veterinarski studij, a naročito onima, koji ne kane stupiti u državnu službu ili je iz bilo kojih razloga ne mogu dobiti, da se ne upisuju na veterinu. Apsolvent Marko Zeljko.

Jutarnji list 5. 9. 1932. g. „Veterinari cijele države traže moderno uređeni fakultet u Zagrebu“

Kongres veterinar nastavio je danas ujutro sa svojim radom u dvorani trgovačke komore. Učesnici su počeli dolaziti već prije 8 sati, a odmah je zatim predsjednik g. Gec otvorio skupštinu najavljujući nastavak rada. Na dnevnom redu nalazilo se u prvom redu pitanje prijedloga proračuna za god. 1933., pa je prijedlog primljen onako, kao što smo to javili. Odmah zatim g. dr. Ivo Babić podnio je referat o našem veterinarskom fakultetu u Zagrebu. Referat g. Babića vrlo je opsežan i svestran, tako da je u njemu prikazano u pravoj slici stanje veterinarskog fakulteta, jedinog u državi. Prije samog prijelaza na konkretno

stanje g. dr. Babić podvlači, da u svom referatu ne će odgovarati na lične primjedbe i prigovore, jer one ne spadaju pred forum zбора. Odmah zatim konstatira-da se veterinarski fakultet u Zagrebu nalazi u krizi. Ističe nadalje da je naučna osnova nedovoljna, a s time u vezi i trajanje studija. Iznosi zatim koji se predmeti studiraju na veterinarskom fakultetu (69) a učit će se još 13 predmeta. Svi se slažemo o tome, da nam je potreban jedan dobro uređen veterinarski fakultet. U pogledu *numerus clausus*-a, ističe da bi ga trebalo uvesti, ali iz nikog drugog razloga, već jedino zato, jer današnji naš fakultet nije u stanju, da dade potpunu praktičnu izobrazbu neograničenom broju studenata. Zatim se osvrće na činjenicu da studenti veterine (pred posljednjim ispitima) već rade na tome, kako bi uhvatili veze za što bolje namještanje. A kada dobiju nešto slabiji kotar, tada su već nezadovoljni. Strah od hiperprodukcije je posvemu neosnovan, jer treba samo podsjetitina stalne tužbe seljaka, kako nikako ne mogu doći do veterinaru. Doc.g. dr. Babić iznosi neke karakteristične primjere, pa kaže: da bi nam trebalo još najmanje 1800 veterinaru, a do toga broja mi ne možemo doći ni za deset godina. U pogledu samog fakulteta kaže da su zapreke velike i nepremostive. Ističe potrebu izgradnje veterinarskog fakulteta u Zagrebu, jer Zagreb pruža sve mogućnosti najboljem razvitku jednog savršeno uređenog veterinarskog fakulteta. Koliko je napredovao veterinarski fakultet u Zagrebu, pokazuje i dijagram patološko-anatomskog zavoda, koji mu je najbliži, a napredak se može vidjeti i u svim ostalim granama. Citira nadalje što je „Jutarnji list“ prije nekoliko dana „Zagreb je želio ustanovu, on se s pravom decenijama za nju borio, dok je nije dobio, a kada bi vlasti želile da premjeste veterinarski fakultet u koje bilo drugo mjesto, prekinuo bi se kontinuitet rada, sav njegov povoljan razvitak i napredak. Zaključuje svoj referat, tražeći hitnu pomoć zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Diskusija o veterinarskom fakultetu nije bila dugačka. Govorio je jedino g. Subotić iz Splita, koji traži da se pruži najšira mogućnost rada veterinarskom fakultetu u Zagrebu, da među veterinarima vlada apsolutna sloga, ali i među samim profesorima tog fakulteta. Njegov govor saslušan je pažljivo i burno pozdravljen.

Zatim je predsjednik g. Gec pročitao rezoluciju koja ima 8 točaka.

- U prvoj se ističe, da je veterinarski fakultet od osobite važnosti za opće interese, a posebno za stočarstvo naše zemlje. Zbog toga se traži, da se veterinarski fakultet dobro uredi i snabdije materijalno, kako bi posvema mogao odgovarati svojem visokom zadatku. Točka druga ističe, da je

potrebo, da veterinarski fakultet u Zagrebu bude uređen tako da obuhvaća sve animal-kulture, a organizacija mora biti takova, da priprema valjane stručnjake za animal-kulturu i za naučna ispitivanja. Treća točka ističe, da veterinarski fakultet u Zagrebu ne odgovara potpuno svim uslovima za rad, pa se traži, da se što prije provede u život fakultetska uredba veterinarskog fakulteta u Zagrebu, da se odmah popune sve katedre, a napore za opće i specijalno stočarstvo te agrarnu produkciju. Četvrta točka govori o reorganizaciji, koja se ne može uspješno izvršiti, ako fakultet ostane na svojem dosadašnjem mjestu, gdje je broj zgrada premalen i gdje više nema prostora za njegovo razvijanje. Zato taj provizorij treba što prije ukinuti i naći takvo mjesto u Zagrebu, gdje bi se sagradio cijeli fakultet sa svim potrebnim zgradama.

- U petoj točki rezolucije ističe se, da imademo 4 pravna fakulteta, 4 filozofska, 3 medicinska, 3 tehnička i čak 2 poljoprivredna fakulteta a nemamo jedan valjano izgrađen veterinarski fakultet. Izgovor, da se u dosadašnjim prilikama ne može pristupiti novogradnji veterinarskog fakulteta ne stoji, jer država danas nalazi sredstva za izgradnju dvaju poljoprivrednih fakulteta.
- U 6. točki naš veterinarski fakultet u Zagrebu bio je do sada tako nedovoljno materijalno snabdjeven, da nije imao materijalnih uslova za rad. Stoga treba još prije definitivne izgradnje povećati svim zavodima i klinikama nekoliko puta sadašnje dotacije. Budući da rad na fakultetu zapinje i stoga što nema ni približno dovoljnog stručnog i tehničkog pomoćnog osoblja, treba odmah osigurati proračunom više asistenata, laboranata te podvornika. Budući da većina asistenata ne vrši ili ne smije vršiti praksu, a i oni koji to čine je u minimalnom opsegu, to im treba osigurati lični vanredni dodatak, kako bi im se s jedne strane omogućio život, a sa druge strane privukao što veći broj kompetenata, jer su oni danas veoma rijetki.
- U točki 7 navodi se da Jugoslavensko veterinarsko udruženje sa simpatijama prati razvoj našeg veterinarskog fakulteta, gotovo da čini sve što može za njegov napredak i poziva sve članove, da se u svakoj prilici založe za napredak fakulteta, ostavljajući na stranu lične ili pokrajinske interese i razloge.
- U točki 8 ističe se važnost pitanja veterinarskog fakulteta za opće interese zemlje, jugoslavensko veterinarsko udruženje još jednom moli mjerodavne faktore, da mu posvete punu pažnju i da

njegovo rješavanje ubrzaju kako bi već jednom prestao provizorijum, koji na njemu već godina-ma traje. Naročito apelira na ministarstva prosvjete, poljoprivrede i vojske i mornarice kao neposredno zainteresirane da sporazumno porade na njegovom rješavanju putem jedne zajedničke akcije. Ta rezolucija prihvaćena je jednoglasno i bez diskusije, pa su tako veterinari iz cijele države izjavili svoju potpunu suglasnost za izgradnju i razvitak veterinarskog fakulteta u Zagrebu.

Kako je u jednom dijelu zagrebačke štampe istaknuto pitanje, da se na čelu nove gradske klaonice u Zagrebu postavi pravnik, agronom ili bankar, dakle nestručnjak, to je kongres i o tome raspravljao, prihvativši iscrpnu rezoluciju. U njoj se iznose prilike gdje se klaonice nalaze pod upravom samo stručnjaka veterinarara.

Literatura

- ANONYMOUS (1922): Naredba Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju, Odjeljenje za prosvjetu i vjere od 1.9.1922. br. 27 022 kojom se Kr. veterinarsku visoku školu u Zagrebu privremeno izdaju naučni red, naučna osnova i ispitni propisi za državne i strogi ispit.
- ANONYMOUS (1923): Naredba Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Sloveniju, odjeljenja za prosvjetu i vjere od 29.5.1923. g., broj 17 741.
- ANONYMOUS (1924): Ukaz Njegova Veličanstva Kralja od 7.12.1924.g. na prijedlog Ministra prosvjete, a po saslušanju Akademijskog senata Sveučilišta SHS u Zagrebu.
- ANONYMOUS (1936): Uredba Veterinarskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Zagrebu, Ministarstva prosvjete od 22.7.1936.g. broj 30 281.
- RADAČIĆ, M. (1973.): Pokušaj osnivanja veterinarske visoke škole u Zadru za Napoleonove vladavine Dalmacije. Vet. arhiv 43,277-280.
- RAPIĆ, S (1969): 50 godina Veterinarskog fakulteta u Zagrebu
- VRKLJAN, Z. (1983): Referat održan u povodu 65. godišnjice Veterinarskog fakulteta u Zagrebu 1983.g.
- VUČEVAC BAJT, V., J. BADOVINAC (1995.): Sto deseta obljetnica Hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu (1886.-1995.). Vet. stanica 26,163-168.
- VUKELIĆ, E., S. RAPIĆ (1965.): Prilog povijesti hrvatskoslavonske zemaljske potkivačke škole. I. Od osnutka škole do propasti austrougarske (1885.-1919.). Vet. arhiv 35,86-96.